

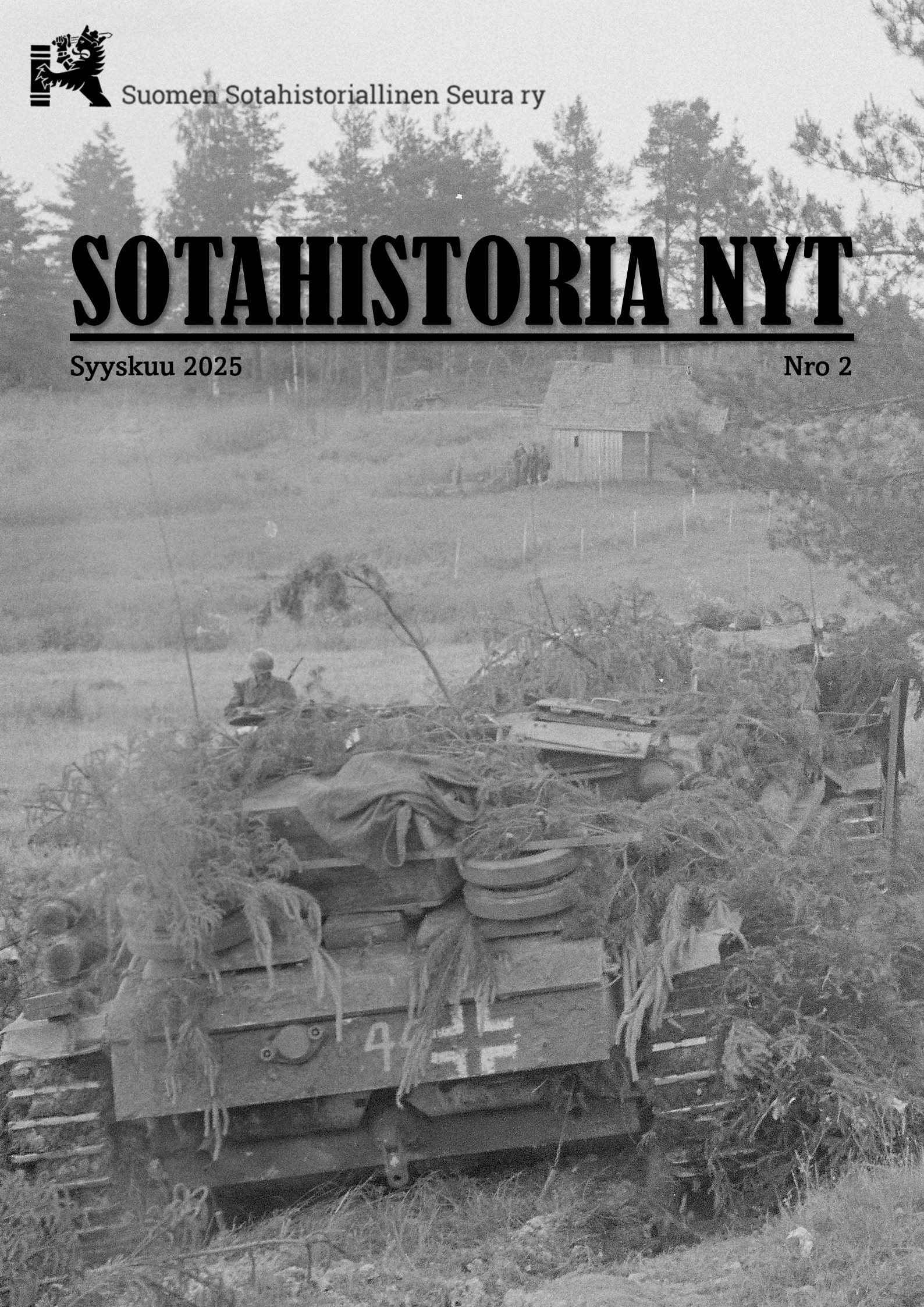

Suomen Sotahistoriallinen Seura ry

SOTAHISTORIA NYT

Syyskuu 2025

Nro 2

Suomen Sotahistoriallisen Seuran
verkkolehti

- ♦ Päätoimittaja
Mikko Karjalainen
- ♦ Toimitus ja taitto
Raimo Ruokonen
- ♦ Yhteystiedot
historia.karjalainen@gmail.com
ruokonen.raimo@gmail.com

Kaksi numeroa vuodessa

2. vuosikerta

Numero 2

ISSN 2984-3537

Kansikuva:

Saksalaiset rynnäköitykit menossa
asemiin. Viipuri 2.7.1944. (SA-kuva)

Sotahistoria Nyt 2/2025

Sisällysluettelo

Pääkirjoitus

Maailma on (aina) murroksessa 3

Mikko Karjalainen

Puheenjohtajan palsta

Sotahistorian aktiivinen syksy 4

Petteri Jouko

Asiantuntijahaastattelu

Sotahistoriaa helposti lähestyttävässä muodossa 5

Haastateltavana Ari Raunio

Sotahistorialliset artikkelit

Onko erillissotateesi kuollut? – kahden tutkijan näkökulma 7

Timo Tiihonen

Uranverein uranuurtajana – Saksan atomiaseohjelma 10

Raimo Ruokonen

Kolumni

Ongelma on ratkaistava 12

Mikko Karjalainen

Kirja-arvostelut

Vauhtia ja vaarallisia tilanteita 13

Juuso Säämänen

L'Armée de l'air ja Luftwaffe vastakkain 14

Joonas Parviainen

Mannerheimin golfsvingi 15

Mikko Karjalainen

Ajankohtaista

Aktiivijäsenen kuulumisia 16

Haastateltavana Tapio Koskimies

Suomen Sotahistoriallinen Seura tiedottaa 18

Seuran hallitus

Maailma on (aina) murroksessa

Mikko Karjalainen

Hyvä sotahistorian ystävä. Yhdysvallat romahdutti ydinlatauksella Japanin taistelutahdon 80 vuotta sitten. Suursota loppui. Aikalaiselle tuo hetki oli iso murros. Helpotukseen liittyi surua ja kauhistusta. Henkisesti elämme nyt vuonna 2025 samoja tunnetiloja: ihmetystä, surua ja kauhistusta. Eurooppa varustautuu hyvin voimakkaasta mahdolliseen tulevaan sotaan.

Sotahistoria Nyt -verkkolehteä lukeva ja sotahistoriaa tunteva suomalainen ymmärtää sen, että historian kulku ei pysähdy koskaan. Yhteiskunnat ja niissä pinnivät yksilöt etenevät murroksesta toiseen. Lehden kannessa saksalaiset rynnäkkötykit valmistautuvat torjumaan neuvostojoukkojen hyökkäystä Karjalankannaksella kesällä 1944. Kyseessä on yksi suomalaisen kollektiivisen muistin suurista murrosvaiheista. Kahdeksan vuosikymmentä myöhemmin suomalaiset ja saksalaiset ovat osa yhteistä liittokuntaa oman aikamme murroskohdassa.

Me sotahistoriaa tuntevat tiedostamme, että talvisodan jälkeinen 15 kuukauden ajanjakso oli Suomessa uuteen sotaan varautumisen aikaa. Uusvanha ystävä, jo vuoden 1918 sodan ajalta, löytyi Saksasta. Ystävä ei tullut Suomen avuksi pelkkää hyvää hyvyttään, vaan pikemminkin ajamaan omaa asiaansa, mutta ystävillä oli yhteneviä tavoitteita idän suuntaan. Suomelle mahdollisuus Neuvostoliiton talvisodassa valtaamien alueiden takaisinottoon oli ystävyyden arvoinen hinta.

Syyskuun alussa 1944 tiet Saksan kanssa erkaantuivat Suomen solmiessa aselevon Neuvostoliiton kanssa. Suomi selvisi sodasta rauhaan. Edessä oli tuolloinkin iso murroskohta. Kohti tulevaa oli suunnattava YYA-sopimuksen myötä ”viralliseksi ystäväksi” nousseen Neuvostoliiton kanssa. Vanha vihollinen oli uusi rauhanajan kumppani.

Kylmän sodan vuosina suurvallat pyrkivät vaikuttamaan Suomen ystävyyssuhteisiin pyytä-

mättä. Suomi pyrki selviytymään. Uuden vuosituhannen alkaessa positiivinen usko Euroopan rauhanomaisen kehityksen jatkuvuuteen oli voimissaan. Historian kulku laittaa pohtimaan, mikä on ystävyyden hinta 2000-luvun Euroopassa.

Sotahistoria Nyt -lehden tämän numeron asiantuntija-artikkeleissa käsitellään Saksa-teemaa laajemmin. Timo Tiihonen pohdiskelee Suomen ja Saksan yhteistyön luonnetta kahden 2000-luvulla valmistuneen tutkimuksen kautta. Raimo Ruokosen artikkelissa paneudutaan Saksan atomiase-ohjelmaan toisen maailmansodan vuosina.

Lehden asiantuntijahaastattelussa puheenpuheen saa laajalti sotahistoriallista tutkimuskirjallisuutta julkaissut ja seuramme puheenjohtajana vuosina 1997–2006 toiminut everstiluutnantti evp, valtiotieteiden maisteri Ari Raunio. Seura-aktiivin haastattelussa kuulemme usean vuosikymmenen ajan seuramme toiminnassa mukana olleen filosofian tohtori Tapio Koskimiehen ajatuksia.

Kirja-arvostelujen kohteena on monenmoista sota- ja sotilashistoriaa. Juuso Säämänen tarkkaa Itämeren suolapärskeiden keskelle Kari Huhtalan kiintoisaan teokseen Tuima-luokan ohjusveneidän historiasta. Joonas Parviainen tutkailee kansainvälisessä kehityksessä Ranskan ja Saksan sotilas-ilmailun kyvykkyyksiä vuoden 1940 perspektiivistä. Kolmantena arvioituna teoksena on faktaa ja fiktiota sisältävä romaani Mannerheimista ja hänen vähän tunnetusta golfharrastuksestaan.

Puheenjohtajan palsta konkretisoi sen, että professori Petteri Jouko aloitti maaliskuussa 2025 Suomen Sotahistoriallisen Seuran puheenjohtajana. Kollektiivinen tuki ja onnentoivotus uudelle puheenjohtajalle. Kiitän myös lämpimästi kaikkia lehtemme neljänteen numeroon kirjoittaneita ja haastateltuja.

Antoisia lukuhetkiä murroksen keskellä!

Sotahistorian aktiivinen syksy

Petteri Jouko, professori

Arvoisat Suomen Sotahistoriallisen Seuran jäsenet.

Kuluva vuosi muistuttaa meitä historian painoarvosta. Toisen maailmansodan päättymisestä on kulunut 80 vuotta. Vuoden 1945 syksy merkitsi maailmassa sodan loppua, mutta myös uuden aikakauden alkua. Suomelle se tarkoitti itsenäisyyden säilyttämistä, mutta myös jälleenrakennuksen raskaita vuosia tai pikemminkin vuosikymmeniä. Sodan päättyminen ei kuitenkaan merkinnyt sodan katoamista. Ukrainan sota muistuttaa meitä siitä, että väkivalta ei ole kadonnut mihinkään – ei edes Euroopasta.

Menneisyyden tunteminen on arvokasta ja tärkeää jo sen itsensä vuoksi. Historia ei toistu; historia ei anna meille valmiita vastauksia; historia ei luo yleispätevää teoriaa, jonka avulla voisimme kurkistaa tulevaisuuteen. Kenties historian tunteminen kuitenkin auttaa ymmärtämään kehityskulkuja ja nykyhetkeä.

Tätä tehtävää palvelee myös seuramme toiminta. Esitelmätilaisuudet, matkat niin ulkomaille kuin kotimaahan, seminaarit ja Sotahistoriallinen Aikauskirja muodostavat kokonaisuuden, joka auttaa meitä ymmärtämään sodan historiaa ja jopa nykysotaa ilmiönä. Uskon, että harvassa tieteellisessä seurassa sodan kokonaisuutta käsitellään niin monipuolisesti kuin meidän seurassamme.

Seuran toiminta jatkuukin aktiivisena koko syksyn. Juuri päättynyt jäsenkysely antaa hallitukselle viitteitä jäsenistömme toiveista, ja seuran hallitus arvioi kyselyn tuloksia jo syyskuussa. Odotamme tuloksia innostuneesti ja käytämme niitä toiminnan kehittämisen tukena.

Lokakuussa järjestämme Hyvinkäällä *Rautatiet sodassa* -seminaarin. Laadukkaissa esityksissä tuodaan esille rautateiden merkitys suomalaiselle sodankäynnille vapaussodassa sekä tarkastellaan rautateiden osuutta ennen talvisotaa laadituissa puolustussuunnitelmissa. Lisäksi alustus Pieksämäen rautatieasemasta tuo kokonaisuuteen paikallis-

historian väriläiskän.

Syksyn toinen seminaari johdattelee kuulijat vaikeasta sodasta vaikeaan rauhaan. Vaikka Suomi selvisi toisesta maailmansodasta itsenäisenä valtiona, ei sen itsenäisen puolustuksen säilyttäminen ollut itsestäänselvyys. Asiantuntijapaneeli avaa sodan jälkeisen puolustuksen kehitystä marraskuun puolivälissä järjestettävässä *Puolustus ja vaaran vuodet* -seminaarissa.

Vielä ennen aikauskirjan julkaisemista jäsenistöllä on mahdollisuus kuulla veljesmaamme Viron lähihistoriaa. Viro osallistui mittavalla panoksella erittäin vaativiin kriisinhallintaoperaatioihin muun muassa Afganistanissa. Teemaa käsitellään vuoden viimeisessä esitelmätilaisuudessa joulukuussa Tieteiden talolla.

Toivotan jäsenille terveyttä ja aktiivista syksyä sotahistorian parissa.

Suomen Sotahistoriallisen Seuran puheenjohtaja, professori Petteri Jouko puhumassa Maanpuolustuskorkeakoululla huhtikuussa 2025. (Puolustusvoimat)

Sotahistoriaa helposti lähestyttävässä muodossa

Haastateltavana everstiluutnantti evp, valtiotieteiden maisteri Ari Raunio

Sotahistoria Nyt -verkkolehden asiantuntijahaastattelut jatkuvat neljännellä osallaan. Tätä numeroa varten haastateltavan penkille istui everstiluutnantti evp ja valtiotieteiden maisteri Ari Raunio, joka on laatinut useita teoksia Suomen sotahistoriasta.

Everstiluutnantti Ari Raunio kertoo historian ja erityisesti poliittisen historian olleen jo kouluikäisenä häntä kiinnostanut aihealue. Hän kuitenkin toteaa sotahistorian osaamisensa olleen hataralla pohjalta ennen 1970-luvun alussa suoritettua kadettikurssia: ”Sotahistorian opetus Kadettikoulussa 1970–1973 sisälsi pääosin minulle uutta asiaa. Opetus painottui molempien maailmansotien sotatoimiin Euroopassa ja erityisesti itsenäisen Suomen sotiin.”

Myöhempien upseeriopintojen aikana sotahistorian opetusta tuli lisää ja samoin kuin nykyäänkin, teemat ja näkökulmat laajenivat kadettiaikaisesta opetuksesta: ”Taistelukoulussa kapteenikurssilla 1977–1978 opetuksessa käsiteltiin lähinnä Suomen ja Neuvostoliiton ajan maavoimien joukkojen taktiikkaa ja kokoonpanoja. Sotakorkea-

koulussa 1980–1983 sotahistorian opetuksessa historian kehys oli periaatteessa sama kuin aikaisemmillä kursseilla. Sotatoimia ja niiden johtamista käsiteltiin laajemmin. Lisäksi valtioiden päämääriä ja toimintaa käsiteltiin huomattavasti kattavammin.”

Kritiikkiä sotahistorian opetus silloisessa Sotakorkeakoulussa saa kuitenkin siitä, että sodankäynnin filosofiaa ja sotataidon kehitystä tarkasteltiin verrattain vähän. Samoin maailmansotien jälkeisen ajan sotien ja tapahtumien käsittely jäi ohuehkoksi.

Vaikka everstiluutnantti Raunio itse toteaa, ettei hänestä koskaan tullut varsinaista sotahistorian tutkijaa, hän on kuitenkin kirjoittanut ja toimittanut useita aihepiiriä käsitteleviä teoksia. Merkittävimpänä niistä hän pitää Suomen sotia käsittelevää neljän teoksen kokonaisuutta. Näiden teosten – *Sotatoimet: Suomen sotien 1939–45 kulku kartoin, Talvisodan taisteluja, Jatkosodan hyökkäystaisteluja 1941 ja Jatkosodan torjuntataisteluja 1942–44* – tärkeimpänä tutkimuksellisenä antiina hän pitää venäläisnäkökulman mukaan ottamista. Siitä vastasi venäläinen professori Juri Kilin, joka hankki ja myös suomensi venäläisen arkistomateriaalin.

Taisteluja-teoksissa Kilin toimi toisena tekijänä: ”Hän käsittelee venäläisten joukkojen toiminnan kussakin taistelussa lähteinään Venäjän sotarkiston asiakirjat. Yhteistyömme ajoittui vuosiin 2000–2004, jolloin Venäjällä oli pyrkimyksenä noudattaa yleisiä historian tutkimusmenetelmiä. Tosin myös Kilinin teksteistä puuttuvat lähdeviitteet.” Viitteiden puutteellisuudesta huolimatta kirjat ovat Raunion mielestä kestäneet hyvin aikaa ja ovat edelleen käyttökelpoisia käsikirjoina esimerkiksi uusille tutkijoille, jotka kartoittavat omaa aiheettaan.

Ajatus helposti lähestyttävästä Suomen sotatoimien kokonaisuudesta syntyi Sotakorkeakoulun pääsykokeisiin valmistautumisen yhteydes-

Everstiluutnantti evp, valtiotieteiden maisteri Ari Raunio.
(Suomen tietokirjailijat ry)

sä. Tuolloin opiskeltava aineisto tuntui vaikeaselkoiselta ja karttojen puute häiritsi asioiden omaksumista. Kun tilaisuus sitten tuli, siihen tartuttiin: ”Mahdollisuus kirjan tekemiseen tarjoutui päätoimittaessani *Suomen sodat* -multimediaa. Kesän 1944 torjuntataistelujen pohjatyö oli tehty useiden sotahistorian eri alojen asiantuntijoiden kanssa. Multimedian jatkovaiheeseen ei ollut taloudellisia edellytyksiä. Projektiin kuuluneen kirjan hyvä vastaanotto kannusti kirjojen tekoon.”

Kysyttäessä yhteistyöstä suomalaisten tutkijakollegojen kanssa everstiluutnantti Raunio nostaa esiin Antti Juutilaisen, jonka kanssa hänellä oli yhteinen työhuone Sotatieteen laitoksella. Kokeneempi tutkija kohteli ”noviisia” alusta alkaen kollegana ja tarjosi opastusta omiin kokemuksiinsa nojaten. Mainittakoon, että Antti Juutilainen oli keskeinen henkilö teossarjojen *Talvisodan historia* ja *Jatkosodan historia* laadinnassa. Näiden lisäksi Raunio mainitsee useita muita Juutilaisen teoksia, todeten tämän olleen tuottoisa tutkija.

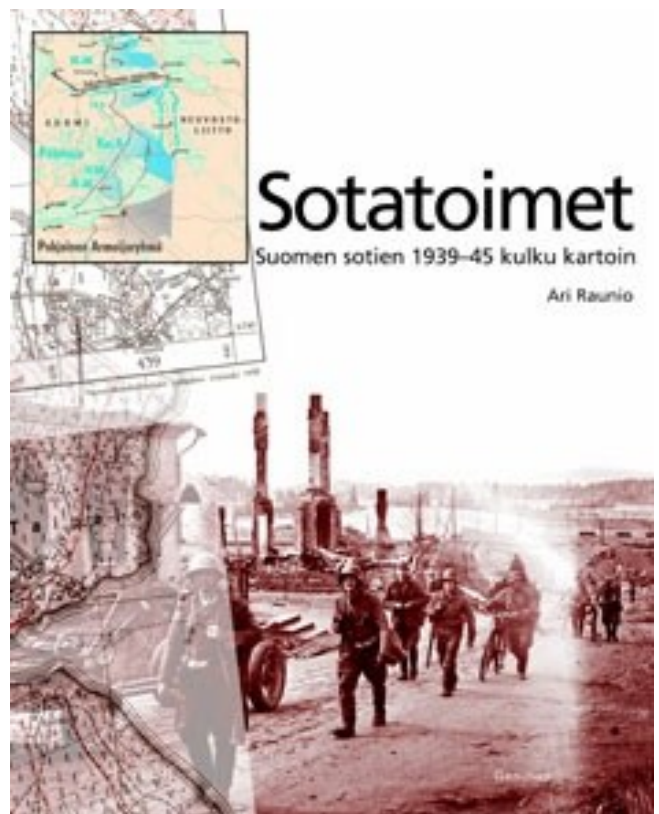
Vaikka Sotatieteen laitos julkaisi muun muassa edellä mainitut teossarjat, sotahistorian tutkimuksen ja opetuksen tulevaisuus puolustusvoimissa näytti synkältä 1990-luvun lopulla. Pelastuksen toivat tiedekorkeakoulun asema ja sotahistorian professuuri, jotka vahvistivat sotahistorian opetuksen asemaa. Lisäksi tohtorikoulutusohjelma on lisännyt sotahistorian tutkimuksen volyymia ja laajentanut tutkimusaiheiden kirjoa. Raunio nostaa esiin myös Itä-Suomen yliopiston merkityksen sotahistorian tutkimukselle.

Vallitsevan maailmantilanteen seuraaminen asiantuntijoiden keskustelujen, haastattelujen ja kirjoitusten kautta on jäänyt everstiluutnantti Raunio omien sanojen mukaan hänen osaltaan viime aikoina vähäisemmäksi. Sota Ukrainassa on kuitenkin herättänyt useita kysymyksiä ja yhtymäkohtia historiaan. Esimerkkinä Raunio mainitsee pakotepolitiikan, joka toisen maailmansodan aikana ei johtanut haluttuihin lopputuloksiin. Tänä päivänä Venäjä kasvattaa pakotteista huolimatta sotilaallisen materiaalin tuotantoaan, kun taas esimerkiksi NATO:lta puuttuvat laajamittaiseen konventionaaliseen sodankäyntiin tarvittavat maavoimat.

Toisena esimerkkinä everstiluutnantti Raunio esittää pohdinnan pienten valtioiden asemasta siinä vaiheessa, kun sota Ukrainassa joskus tulee

päätökseensä: ”Iso-Britannia ja Ranska julistivat 1939 Saksalle sodan taatakseen Puolan vapauden. Se ei toteutunut, vaikka Saksa hävisi sodan 1945. USA ja Neuvostoliitto halusivat toisin. Eurooppa jaettiin käytännössä etupiireihin. Neuvostoliitto sai enemmän kuin Hitlerin kanssa sopimassaan salaisessa etupiirijaossa elokuussa 1939.”

Epäilemättä tänä päivän käytävät sodat ovat jonakin päivänä sotahistorian tutkimusaiheita. Tulevia – ja miksei myös nykyisiä – tutkijoita everstiluutnantti Raunio haluaa muistuttaa oman historian opettajansa, Helsingin yliopiston professori Osmo Jussilan opetuksista. Tutkimussuunnitelman valmistelu alkaa tutkimuskohteesta vallitsevan kuvan selvittämällä: ”Mihin saakka aiheen aikaisemmat tutkijat ovat päässeet? Mitä uutta tietoa aiheen tiimoilta on saatavissa?” Aiempien tutkijoiden työtä on kunnioitettava, sillä tutkimus ei ala arkistossa. Sinne mentäessä on oltava selkeä käsitys siitä, mitä sieltä haluaa löytää.

Esimerkki Ari Raunio tuotannosta. Tätä teosta myös hän itse pitää yhtenä merkittävimmistä kirjoistaan. (Finna)

Haastattelija: Mikko Karjalainen

Teksti: Raimo Ruokonen

Onko erillissotateesi kuollut? – kahden tutkijan näkökulma

Timo Tiihonen, sotatieteiden tohtoriopiskelija

Suomi on tänä päivänä Nato-liittolainen. Jotkut saattavat huomauttaa, että tämä ei ole ensimmäinen kerta itsenäisen Suomen historiassa, kun maa on sotilaallisesti liittoutunut – viitaten taisteluun Neuvostoliittoa vastaan Saksan liittolaisena toisessa maailmansodassa.

Jatkosodan aikana maan sisä- ja ulkopoliitikassa haluttiin kuitenkin viljellä teesiä, jonka mukaan Suomi kävi erillissotaa Neuvostoliittoa vastaan. Samoin sodan jälkeen Saksan rinnalla oleminen nähtiin hyvin kielteisenä asiana eikä sitä haluttu tuoda esille julkisessa keskustelussa. *Liittolainen*-käsitteen sijaan onkin monesti haluttu käyttää muita sanoja, kuten *kanssasotija* tai *aseveli*, kun on kerrottu maan käyneen sotaa yhdessä Saksan kanssa.

2000-luvulla suomalaisessa historiankirjoituksessa on yleistynyt tulkinta, että Suomi oli Saksan liittolainen toisessa maailmansodassa, eikä se käynyt mitään omaa irrallista sotaansa Neuvostoliittoa vastaan. Suomen tämän päivän poliittisen historian yksi tunnetuimmista auktoriteeteista Markku Jokisipilä onkin todennut blogitekstissään vuonna 2008, että ”sotilaallisesti, strategisesti ja taloudellisesti ajateltuna puhe Suomen erillisestä sodasta on höpötystä, mutta kun tullaan ideologiselle ja maailmankuvien tasolle, on rajauksia syytä tehdä”.

Jokisipilä kallistui vuonna 2004 tarkastetussa väitöskirjassaan *Aseveljiä vai liittolaisia? Suomi, Hitlerin Saksan liittosopimusvaatimukset ja Rytin-Ribbentropin sopimus* vahvasti sille kannalle, että Suomen historiaa vuosien 1941–1944 välisenä aikana on vaikea edes tarkastella huomioimatta saksalaisten vaikutusta maan kehityskulussa, ja faktisesti Suomi oli Saksan liittolainen. Erityisesti hän nostaa keskiöön Suomen presidentti Risto Rytin Adolf Hitlerille 26. kesäkuuta 1944 lähettämän kirjeen, jossa Suomi sitoutui jatkamaan taistelua Saksan rinnalla tekemättä erillisrauhaa, mikä Jokisipi-

län mukaan oli liittosopimuksen solmiminen Saksan kanssa.

Väitöstutkimuksessa sopimus todettiin Saksan ulkoministeri Joachim von Ribbentropin henkilökohtaiseksi projektiksi oman arvovaltansa pönkittämiseksi. Tilaisuus tuli Pohjois-Suomessa taistelleiden saksalaisjoukkojen komentajan kenraalileiversti Eduard Dietlin saatua surmansa lento-onnettomuudessa 23. kesäkuuta 1944. Tämän jälkeen maasta ei löytynyt enää suomalaisia ymmärtänyttä saksalaista kenraalia, ja ulkoministeri saattoi toimia oman tahtonsa mukaan. Ribbentrop vaati sopimuksen allekirjoittamista sillä uhalla, että muutoin kaikki apu suomalaisille lopetettaisiin. Tälle uhkavaatimukselle ei ollut varmaa perustetta, sillä Hitler oli 12. kesäkuuta 1944 sanonut Suomen saavan aseapua niin pitkään kuin he taistelivat.

Joachim von Ribbentrop kuvattuna vuonna 1938. (Deutsches Bundesarchiv)

Suomalaiset eivät halunneet lähteä testaamaan Ribbentropin väitteen pitävyyttä. Oberkommando der Wehrmachtin operaatiopäällikölle kenraaliversti Alfred Jodlille laadittiin vetoamus asiaan liittyen, mutta se jäi lähettämättä marsalkka Mannerheimin epäröinnin takia. Jokisipilän mukaan Suomi olisi selvinnyt suurhyökkäyksestä jo senhetkiseläkin asemateriaalilla ja sopimuksen hyväksyminen perustui lähinnä Mannerheimin haluun pelata varman päälle sekä pönkittää neuvotteluasemia lisäaseistuksen turvin.

Jokisipilä katsoo Suomen sotilaallisen ja taloudellisen riippuvuuden Saksasta puoltavan näkemystä faktisesta liittolaisuudesta huolimatta diplomaattisista korupuheista sodan erillisyydestä. Eroavaisuuksien puolesta puhui kuitenkin Suomen itsenäisyys toiminnassaan, sillä Suomen johto kävi tapaamassa Hitleriä huomattavasti harvemmin kuin muut kanssasotijat. Aseveljistä erotti myös se, että operaatioiden johtoa ei ollut alistettu saksalaisille, mihin Jokisipilä katsoo syyksi poliittisten valintojen lisäksi maantieteellisen välimatkan Suomen ja Saksan välillä.

Teesin puolesta puhuvien argumenttien osalta Jokisipilä myöntää, että suomalaisten Neuvostoliittoa vastaan käymässä sodassa oli hyvin erilaiset luonteenpiirteet kuin saksalaisilla, jotka halusivat käydä brutaalia, rotuideologista valloitusotaa elintilansa laajentamiseksi. Huomioitava on myös, että Suomi ei osallistunut ”juutalais-kysymyksen lopulliseen ratkaisuun” muuten kuin luovuttamalla kahdeksan Suomeen tullutta juutalaispakolaista Saksaan.

Teesille löytyi tunnustusta muualtakin, kuten Ruotsista ja Yhdysvalloista, joista jälkimmäinen ei julistanut sotaa Suomelle, vaikka se teki niin kaikille muille Saksan aseveljille. Jokisipilä toteaa Saksan myöntyneen Suomen käymän sodan erillisyyteen, kun se ei Hitlerin johdolla halunnut puuttua narratiiviin. Neuvostoliitto kohteli Suomea aselevon teossa verrattain lempeästi, ikään kuin erillään muusta Saksan liittokunnasta, mutta tähän oli oikeutetusti syynä myös Stalinin saama opetus suomalaisten sinnikkyudesta maansa puolustamiseen.

Vastavirtaan erillissotateesin kuoppaamisessa ui Mikko Uola vuonna 2015 ilmestyneessä

Adolf Hitlerin vierailu marsalkka Mannerheimin 75-vuotissyntymäpäivillä. Immola 1942. (SA-kuva)

teoksessaan *Eritahitiset aseveljet – Suomi ja muut Saksan rinnalla taistelleet 1939–1944*, jossa hän tarkastelee Suomen ja Saksan välisen suhteen luonnetta useilla eri osa-alueilla, verraten sitä muihin kanssasotijoihin.

Uola katsoo ensinnäkin, ettei Rytin kirje Hitlerille ollut liittosopimus, sillä suomalaiset totesivat näin keskenään ennen sen allekirjoitusta. Poliittisstrategista eroavaisuutta otettiin myös kieltäytymällä kolmen vallan sopimuksen allekirjoittamisesta, Mussolinin hallituksen tunnustamisesta ja sotilaallisesta toiminnasta Leningradia ja Muurmannin rataa vastaan sekä kieltäytymällä suhteiden katkaisemisesta Yhdysvaltoihin.

Uola haluaa korostaa Suomen oman kannan merkitystä asiassa muiden maiden näkökulmiin nähden, sillä esimerkiksi vihollismaiden puheita sävyttivät propagandan avulla toteutettavat tavoitteet. Arvovaltaisimman tuen teesilleen suomalaiset saivat, kun Hitler myönsi pitävänsä Suomen sotaa erillisotana keskustellessaan Suomen ulkoministeri Rolf Wittingin kanssa vuonna 1941.

Hauptquartier, den 4. Juli 1944

Herr Staatspräsident!

Ich danke Eurer Exzellenz für das Schreiben vom 26. Juni, dem ich entnommen habe, dass Finnland entschlossen ist, an der Seite Deutschlands den Krieg gegen Sowjetrussland zu führen, bis die Bedrohung Finnlands durch Sowjetrussland beseitigt ist, und dass Sie Waffenstillstand und Frieden mit Sowjetrussland nur im Einvernehmen mit Deutschland schliessen werden.

Ich habe von dieser Mitteilung mit lebhafter Genugtuung Kenntnis genommen und bin überzeugt, dass dieser Entschluss sich für das finnische Volk segensreich auswirken wird.

Bei dieser Gelegenheit möchte ich Eurer Exzellenz die von Reichsaußenminister v. Ribbentrop gemachte Zusage bestätigen, dass Deutschland dem

Seiner Exzellenz
dem Präsidenten der Republik Finnland
Herrn Risto Rytö
Helsinki

Adolf Hitler vakuutti presidentti Rytölle vielä heinäkuussa 1944 Saksan jatkavan aseapua. (Kansallisarkisto)

Saksa auttoi Suomea sotilaallisesti vastatesaamaan Pohjois-Suomen rintamasta ja osin Suomenlahden meririntamasta sekä toimittamalla joukkoja ja muuta apua kesän 1944 torjuntataisteluihin, mutta nämä toimet palvelivat ensisijaisesti Saksan omia sotilaallisia tarkoituksia. Totta oli Suomen taloudellinen riippuvuus Saksasta, mutta tämä ei Uolan mukaan tehnyt siitä liittolaista, sillä Ruotsi ja Sveitsikin olivat samankaltaisessa tilanteessa, kun eivät voineet käydä kauppaa Saksan hallitseman talousalueen ulkopuolelle.

Erityistä huomiota Uola haluaa kiinnittää ristiriitoihin, joita ilmeni sotaa käyneiden maiden päämäärissä. Kaikilla Saksan rinnalla Neuvostoliittoa vastaan taistelleilla mailla oli yhteisenä julki lausuttuna tavoitteena venäläisen kommunismin tuhoaminen. Saksan, Italian ja Unkarin päämäärät sodassa olivat erityisesti antibolševistisia, mutta Suomen ja Romanian tärkeimpänä tavoitteena oli palauttaa takaisin vuonna 1940 menetetyt alueet ja hankkia turvallisemmat rajalinjat Neuvostoliittoa vastaan, joskin jälkimmäistä ei koskaan lyöty lukkoon varsinaisena sodan päämääränä kummasakaan maassa.

Suomen irtaantuminen sodasta erillisrauhalla ei sinällään todistanut sodan erillisyyttä, sillä samoin tekivät myös Italia ja Romania. Suomi oli kuitenkin ainoa maa, johon Saksa ei kohdistanut vastatoimia sodasta irtautuessa. Uola tuleekin loppupäätelmään, että jatkosodassa Suomi taisteli rinnakkaissotaa aseveljiensä rinnalla, mutta vain omien päämääriensä hyväksi, ja aseveli kuvaa Suomen suhdetta Saksaan paljon paremmin kuin termi liittolainen.

Oli erillissotateesistä ja sen osalta lausuttujen argumenttien painoarvosta mitä mieltä tahnassa, ei keskustelu Suomen ja Saksan välisen suhteen luonteesta ole vielä kokonaan loppuun käyty.

Artikkelin viitteistetty versio kirjoittajalla

Uranverein uranuurtajana – Saksan atomiaseohjelma

Raimo Ruokonen

Jokainen vähänkin historiaa tunteva tietää varmasti, mikä oli Manhattan-projekti. Kyseessä oli tietenkin Yhdysvalloissa toisen maailmansodan aikana käynnistetty ohjelma, jonka tavoitteena oli kehittää atomipommi. Kuten 80 vuoden takaiset tapahtumat Hiroshimassa ja Nagasakissa osoittavat, projekti oli menestyksekkäs. Vähemmän tunnettu lienee sen sijaan Saksan atomiaseohjelma.

Saksan atomiaseohjelman voidaan katsoa saaneen alkunsa vuonna 1938, jolloin berliinissä työskennelleet fyysikot Otto Hahn ja Fritz Strassmann onnistuivat ensimmäisinä maailmassa halkaisemaan uraaniatomia. Heidän kollegansa Lise Meitner ja Otto Frisch selittivät pian ilmiön teoreettisesti, ja tietoisuus ydinreaktiosta levisi myös kansainväliseen tiedeyhteisöön. Mahdollisuus vapauttaa valtavia energiamääriä synnytti nopeasti myös ajatuksen uudenlaisesta aseesta, joka voisi muuttaa sodankäynnin luonteen.

Luonnontieteiden tutkimus oli Saksassa korkealla tasolla 1930-luvulla. Fyysikoilla oli laajasti kokemusta sekä teoreettisesta että kokeellisesta työstä. Kansallissosialistisen puolueen vallan vaikiutuessa tiedemaailma ajautui kuitenkin epävaakaaseen tilaan muun muassa ideologisten puhdis-

tusten myötä. Erityisesti monet juutalaistaustaiset ja poliittisesti epäilyttävinä pidetyt tutkijat kuten Albert Einstein ja Lise Meitner joutuivat pakemaan maasta. Tämä aivovuoto heikensi ratkaisevasti Saksan mahdollisuuksia kehittää atomiase.

Saksan hallitus kuitenkin kiinnostui ydinreaktion ja atomiaseen mahdollisuudesta, ja toisen maailmansodan sytyttyä vuonna 1939 perustettiin Uranverein eli Uraaniseura, jonka tarkoituksena oli tutkia ydinreaktion ja -fission mahdollisuuksia sodankäynnissä. Projektin johtajaksi nimitettiin Werner Heisenberg ja siihen osallistui useita nimekkäitä fyysikoita kuten Otto Hahn, Carl Friedrich von Weizsäcker ja Walther Bothe.

Aluksi Uranverein – virallisemmin Uranprojekt – keskittyi uraanin ja raskasveden käyttöön ketjureaktioiden aikaansaamiseksi. Tärkeä osa tutkimusta oli myös ydinreaktorin kehittäminen, sillä vain kontrolloitu ketjureaktio mahdollistaisi fissioenergian käytön aseelliseen tarkoitukseen. Saksalaiset onnistuivat rakentamaan useita kokeellisia ydinreaktoreita, mutta eivät koskaan saavuttaneet reaktoreissaan kriittistä massaa.

Atomiaseohjelma kohtasi monia haasteita. Ensinnäkin raaka-aineiden saatavuus oli rajallista. Uraania oli saatavilla, mutta sen isotooppien erottelu ja rikastaminen edellyttivät teknologiaa, jota Saksalla ei ollut riittävästi. Saksalaiset keskittyivät erityisesti raskasveden eli deuteriumoksidin käyttöön ketjureaktion hidastajana, mutta sen tuotanto oli hidasta ja kallista. Norjan Vemorkissa sijainnut raskasvesilaitos oli tässä suhteessa keskeinen, mutta liittoutuneiden sabotaasioperaatiot kuten operaatio Gunnerside häiritsivät sen toimintaa ja estivät tuotannon lisäämisen.

Toinen merkittävä ongelma liittyi projektin hajanaisuuteen ja vähäisiin resursseihin. Atomiasiohjelma ei koskaan saavuttanut Saksassa samanlaista prioriteettia kuin Manhattan-projekti Yhdysvalloissa. Erityisesti Adolf Hitler ja Albert Speer epäilivät atomiaseen toteutettavuutta,

Raskasvesilaitos Vemorkissa, Norjassa. (Norske Nasjonalbiblioteket)

mutta monet muutkin poliittisen ja sotilaallisen johdon edustajat uskoivat sodan ratkeamiseen konventionaalisin keinoin. Lisäksi tiedeyhteisön sisäiset ristiriidat ja kilpailu vaikeuttivat tiiviin yhteistyön tekemistä.

Ratkaiseva virhearvio tapahtui teknisessä suunnittelussa. Werner Heisenbergin johtama ryhmä arvioi kriittisen massan saavuttamiseen tarvittavan uraanin määrän väärin. Saksalaiset laskivat, että pommi vaatisi useita tonneja 235U-isotooppia, mutta esimerkiksi Yhdysvaltojen Little Boy -pommi sisälsi vain noin 64 kilogrammaa rikastettua urania. Tämä virhe johti osaltaan resurssien ohjaamiseen reaktoritutkimukseen pommin suunnittelun sijaan.

Muun muassa edellä mainittu virhearvio on synnyttänyt myös väittelyä siitä, pyrkivätkö tutkijat tietoisesti estämään ydinvoiman valjastamisen sotilaalliseen käyttöön vai oliko kyseessä puhtaasti tekninen epäonnistuminen. Werner Heisenberg oli Nobel-palkittu teoreettinen fyysikko, mikä on herättänyt epäilyjä virhearvion todenmukaisuudesta. Hän itse on sanonut myöhemmin, että projektin tutkijat eivät halunneet antaa Hitlerin käsiin niin tuhoisaa asetta, vaan keskittyivät sen sijaan rauhanomaiseen tutkimukseen. Toisaalta asiakirjoista on todettavissa, että projekti eteni niin pitkälle kuin olosuhteet tuolloin sallivat.

Liittoutuneet suhtautuivat joka tapauksessa Saksan atomiaseohjelmaan vakavasti. Vastatoimenpiteenä käynnistettiin Alsos Mission eli perustettiin erikoisryhmä, jonka tehtävänä oli etsiä, arvioida ja ottaa haltuun Saksan atomiaseohjelmaan liittyviä laitoksia, laitteita ja materiaaleja sekä pidättää saksalaisia tutkijoita kaikkialla Euroopan sotanäyttämöllä. Tavoitteena oli yhtäältä estää saksalaisen atomipommin kehittäminen ja toisaalta pitää siihen liittyvä arvokas tieto pois Neuvostoliiton käsistä.

Sodan lopussa liittoutuneilla oli melko selkeä käsitys Saksan atomiaseohjelman tilasta: projekti oli hajanainen, teknisesti keskeneräinen ja poliittisesti aliarvostettu. Monet keskeiset tutkijat siirtyivät sodan jälkeen Yhdysvaltoihin ja Isoon-Britanniaan, ja ydinaseiden kehitys keskittyi pääasiassa kylmän sodan suurvaltoihin.

Tiedeyhteisön moraalinen pohdinta jatkui sodan jälkeen. Saksalaisia fyysikoita pidätettiin ja

Alsos Missionin erikoisryhmä purkamassa kokeellista ydinreaktoria Haigerlochissa Saksassa. (U.S. Army)

heidän keskustelujaan nauhoitettiin Farm Hallissa Englannissa. Kun heille kuulusteluissa kerrottiin Hiroshimaan pudotetusta atomipommista, heidän reaktionsa vaihtelivat yllätyksestä epäilykseen ja jopa syyllisyyden tunteisiin.

Saksan atomiaseohjelman epäonnistuminen oli monien tekijöiden summa. Poliittisen epäluulon, tiedeyhteisön hajaannuksen, resurssien puutteen, liittoutuneiden sabotaasin ja teknisten virhearvioiden kumulatiivinen vaikutus esti tavoitteen saavuttamisen. Vaikka alku näytti lupaavalta, ohjelma oli osoitus siitä, että tällaisessa projektissa huippuluokan tieteellinen osaaminen ei yksin riitä. Poliittinen tahto, yhteistyö ja resurssien organisointi ovat yhtä ratkaisevia.

Epäonnistumisesta huolimatta hankkeen perintö näkyy kuitenkin yhä tieteessä ja yhteiskunnassa. Farm Hallin nauhoitetut keskustelut muistuttavat tiedeyhteisön vastuusta, ja atomipommin kehityksen historia toimii eräänlaisena varoituksena teknologian ja vallan väärinkäytöstä. On kuitenkin hyvä muistaa myös se, että sodanaikainen kilpailu kiihdytti ydinenergian rauhanomaisen käytön kehittämistä erityisesti sähköntuotantoa varten.

Artikkelin viitteistetty versio kirjoittajalla

Ongelma on ratkaistava

Mikko Karjalainen

Jokainen meistä kokee elämässään ongelmia. Niitä ei yleensä tarvitse erikseen etsiä. Omituisen poikkeuksen muodostamme me historian tutkijat, jotka etsimme ongelmia tieteen tahtoon, työkalunamme tutkijan ”Molotovin cocktail” eli optimistinen usko ongelmanratkaisukykyymme.

Jotta ongelman voi ratkaista, on hahmotettava, mitä pulmaa ollaan ratkomassa. Tutkimusongelma on siis tutkimuksenteon ytimessä. Ilman tutkimusongelmaa ei ole olemassa tutkimusta.

Suomalaisen historian tutkimuksen grand old man, akateemikko Eino Jutikkala (1907–2006) kiteytti aikanaan toisen historian tutkimuksen rassarjalaisen Pentti Renvallin (1907–1974) vaikutuksen suomalaiseen historian tutkimukseen ytimekkäästi. Jutikkalan mukaan Renvall takoi oppilaidensa päähän ajatuksen määrätietoisesta kysymyksenasettelusta ja pyrkimyksestä menneen ajan ihmisten ymmärtämiseen näiden omista lähtökohdista.

Renvallin tavoitteet kuulostavat järkevilä nykyisessäkin postmodernin tiedon maailmassa, jossa yleispätevä totuus ja suuret kertomukset on useimmiten hylätty, korostaen kunkin toimijan subjektivismia ja moniäänisyyttä.

Renvallista – jota pidetään yhtenä keskeisimmistä toisen maailmansodan jälkeisistä suomalaisen historian kirjoituksen kehittäjistä – on vielä todettava, että hänen oma väitöstilaisuutensa Turun yliopistossa 20. joulukuuta 1939 lykkääntyi tunnilla ilmahälytyksen vuoksi. Konkreettista sotahistoriaa sekin.

Törmäsin aikanaan erääseen sotahistoriaa sivunneeseen väitöskäsikirjoitukseen, jonka kysymyksenasettelussa keskityttiin, perehdyttiin, verrattiin, selvitettiin, tutkittiin, ratkaistiin, pohdittiin ja etsittiin tietoa. Kyllä: tuolla tieteen tekemistä opiskelleella doktorandilla ei ollut valitettavasti minkäänlaista käryä siitä, mitä hän oikeasti olikaan tutkimassa.

Sama tutkimuspolulta horjahtamisen vaara voi vaania ketä tahansa sotahistoriallista tutkimustekstiä tekevää, mutta myös lukevaa missä tahansa sotahistoriallisessa teoksessa. Opuksen teema voi olla hyvin kiinnostava, teksti saattaa olla hyvinkin mukaansatempaavasti kirjoitettua, mutta sen ”punainen lanka” voi olla silti täysin hukassa. Se nuora, jota pitkin tutkijan pitäisi lukijaansa kuljettaa – on kyse sitten väitöskirjasta tai mistä tahansa sotahistorian tutkimuksesta – on yleensä keritty nimenomaan tutkimusongelman ympärille.

Tutkimusongelma on useimmiten pirun työllään ja aikaa vievän tuotekehittelyn tulos. Tutkijan pitää ongelmaa muodostaessaan onnistua ainakin seuraavissa seikoissa: tutkimusongelman mielekkyys, tutkimusongelman mielenkiintoisuus ja tutkimusongelman vaikeusaste. Tällöinkin kyse on vasta siitä, että tutkimus on tekemistä vaille valmis.

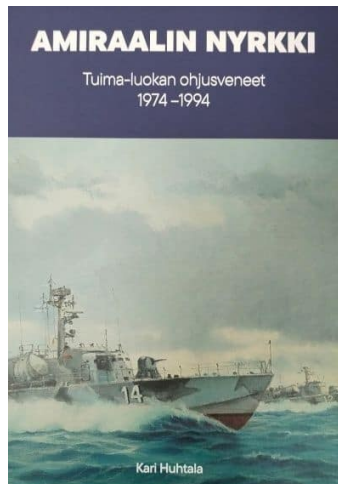
Tutkimusongelman lopullisessa määrittelyssä arvoon arvaamattomaan nousee teeman rajaaminen. Kenraali Gustav Hägglundia – puolustusvoimain komentajaa vuosina 1994–2001 – ei tunneta eturivin sotahistorian tutkijana, mutta hän pohti aikanaan osuvasti, että ”kahdeksan sivua kirjoittaa aiheesta kuin aiheesta parissa tunnissa, mutta kaksi sivua samasta aiheesta vie helposti kahdeksan tuntia”.

Käytännössä kyse on rajaamisesta. Tutkittavan asian liepeiltä on helppo kirjoittaa, mutta ongelman ytimen tiivistäminen rajalliseen merkkimäärään on vaikeampaa. Kiteyttäen tutkijan oma päättely on ensiarvoista tutkimuksen onnistumiseksi. Tärkeintä roolia tutkimusongelmankin määrittelyssä näyttelee historian tutkijan oma järjenkäyttö.

Sotahistorian lukijan kuluttajansuojalausekkeessa ei ole merkintää tutkimusongelman pakollisuudesta. Useimmiten tutkimuskysymys onkin häivytetty opinnäytetöitä lukuun ottamatta lukijan näkymättömiin. Pitäkäämme kuitenkin tutkimuskysymys aina mielessä.

Vauhtia ja vaarallisia tilanteita

Juuso Säämänen, sotilasprofessori

Kari Huhtala:
*Amiraalin nyrkki:
Tuima-luokan ohjusve-
neet 1974–1994.*
Forum Marinum 2024
ISBN 9789526746630

Forum Marinumin vuonna 2021 käynnistämä projekti Merivoimien ensimmäisten ohjusveneiden historian saattamiseksi yksien kansien väliin saavutti päätepisteensä 16. joulukuuta 2024, jolloin runsaasti kuvitettu kovakantinen historiikki näki päivänvalon. Julkaisupäivä ei ollut sattumaa. Tuoloin tuli kuluneeksi 50 vuotta siitä, kun kielekkeinen valtiolippu nostettiin Tallinnassa ensimmäisen Suomelle luovutetun ohjusveneen perätankoon.

Kirjassa taustoitetaan Tuima-luokan historiaa muun muassa 1960-luvun puolivälissä toteutuneiden ohjushankintojen ja Bakuun vuonna 1967 suuntautuneen koulutusmatkan tiiviillä kuvauksilla. Kirjan selkeä painopiste on vuosissa 1976–1990, jolloin kaikki neljä alusta – Tuima, Tuisku, Tuuli ja Tyrsky – toimivat ohjusveneinä ja Tuimailaivue muodosti Merivoimien iskukykyisimmän osan. Ratkaisu on sinänsä ymmärrettävä, mutta Tuima-luokan viimeistä jaksoa eli peruskorjattujen Tuiman ja Tuulen toimintaa miinaveneinä käsitellään kirjassa yllättävän pintapuolisesti.

Kronologisesti ja sujuvasti etenevää tekstiä on miellyttävä lukea, vaikka ohjusveneiden ominaisuuksia ja teknistä kuvausta käsittelevässä osiossa lukijalle vyörytetäänkin sulateltavaksi massiivinen määrä yksityiskohtaista informaatiota muun muassa hevosvoimista, kierrosluvuista, välityssuhhteista ja useiden eri järjestelmien toiminnasta. Sen

sijaan alusten käyttöperiaatteiden ja ohjustaktiikan kehittämistyötä olisi voinut tarkastella vaikkapa vuodesta 2013 lähtien julkaistuihin tieteellisiin artikkeleihin ja opinnäytteisiin tukeutuen. Niissä on käytetty lähteinä myös sellaisia arkistoaineistoja, joita teoksen lähteisiin ei muutoin sisälly.

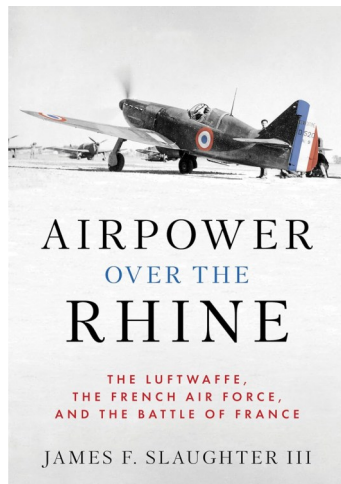
Jokainen Merivoimien aluksilla palvellut pystyy eläytymään kirjan ”merimiestarinoihin”, kuten Upinniemen ja Pansion välillä järjestettyihin nopeuskilpailuihin, Selkämeren ohjusammuntoihin ja etenkin niiden valmisteluun sekä muutamiin taktisissa harjoituksissa täyttää vauhtia ajaessa syntyneisiin pohjakosketuksiin. Ne ovat kirjan ehdoton suola ja tuovat kaivatun ripauksen inhimillisyyttä sekä mikrohistoriaa historiikin sivuille. Siksi merisotilaallista palvelusta kokemattomatkin saavat teoksen lehdiltä hyvän yleiskuvan arjesta taistelualuksilla, johon omalaatuinen neuvostosuunnittelu ja -teknologia toivat oman vivahteensa.

Tuima-luokan veteraani, komentaja evp Kari Huhtalan kokoama teos on ehdoton kulttuuriteko. Teoksen 310 sivulle on sisällytetty kymmenittäin aiemmin julkaisemattomia valokuvia, jotka valottavat Ohjusvenelaivueen arkea ja juhlaa. Toinen suikannostamisen arvoinen suoritus on lähes 30 haastattelun suorittaminen ja Tuima-luokan ohjusveneillä palvelleiden henkilöiden muistitiedon tallentaminen. On sinänsä harmillista, ettei kirjaa ole juurikaan viitteistetty. Se ei häiritse lukuelämystä, mutta esimerkiksi ansiokkaasti koottua muistitietoa ei todennäköisesti tulevaisuudessa juurikaan hyödynnetä akateemisen tutkimuksen lähteenä.

Kari Huhtalan kokoamaa Tuima-luokan historiikkaa voi suositella niille, jotka ovat kiinnostuneita analogisesta, bakeliitin tuoksuisesta neuvostoteknologiasta ja sen erityispiirteistä tai elämästä merivoimien ensimmäisillä ohjusveneillä. Kirjan riveiltä ja niiden väleistä on luettavissa Tuima-luokan ohjusveneiden merkityksellisyys. Tuima-luokan hankintojen ansiosta Merivoimat siirtyi torpedojen aikakaudesta ohjusaikaan.

L'Armée de l'air ja Luftwaffe vastakkain

Joonas Parviainen, filosofian maisteri

James F. Slaughter:
*Airpower Over the Rhine:
The Luftwaffe, the French
Air Force, and the Battle of
France.*

Naval Institute Press 2025
ISBN 9781682477946

Ranska oli ensimmäisen maailmansodan jälkeen sotilasilmailun suurvalta, Saksa vailla ilmavoimia. James F. Slaughter III tarkastelee, miksi asetelma kääntyi kahdessa vuosikymmenessä: Ranska jäi Saksaa jälkeen tekniikassa, tuotannossa ja organisaatiossa, eikä kyennyt kuromaan eroa ennen touko-kesäkuun 1940 tulikoetta. Teos on analyttinen ja kunnianhimoinen, mutta jää lähdeperustaltaan ja rakenteeltaan epätasaiseksi.

Kirja on jaettu kahdeksaan teemalukuun, joissa verrataan Ranskan ja Saksan ilmavoimien kehitystä toisen maailmansodan kynnykselle: lentokonetekniikka, teollisuus, tiedustelun viholliskuva, Espanjan sisällissodan oppien sisäistäminen, doktriini ja koulutus sekä poliittinen päätöksenteko. Loppuluvut käsittelevät vuoden 1940 ilmasotaa ja kokoavat synteetin.

Slaughter hyödyntää tehokkaasti aiempaa saksan-, ranskan- ja englanninkielistä tutkimusta sekä 1930-luvun aikalaisaineistoja. Puutteitakin on: esimerkiksi Greg Baughenin tuore tutkimus puuttuu kirjallisuusluettelosta ja tekstiin on jäänyt pitkiä jaksoja, joista puuttuvat viitteet. Kirjoittaja ei ole työskennellyt ranskalaisissa tai saksalaisissa arkistoissa, vaan nojaa pääosin Yhdysvaltain Air Force Historical Research Agencyn kokoamien, hajanaisten ranskalaisten asiakirjojen ja raporttien valikoimaan.

Fragmentaarisesta aineistosta vedetään rohkeita johtopäätöksiä, jotka olisivat vaatineet lähdekritiikkiä tai arkistovarmennusta. Kaksinker- taisen ilmailuministeri Pierre Cotin roolia korostetaan. Poliittinen taso ja esimerkiksi horjuvan han- kintapolitiikan aiheuttamat ongelmat ovat teoksen kiintoisinta antia, mutta huomiot jäävät hajanaisiksi. Ydinongelmat löytyvät Ranskan ilma- ja maavoi- mien kyvyttömyydestä yhteisoperaatioihin sekä sinänsä modernista doktriinista, joka oli kuitenkin kirjoitettu sellaisia ilmavoimia varten, joita ei kyetty tuottamaan.

Teoksen suurin heikkous on sen rakenne. Teemaluvut tukeutuvat osin samoihin lähteisiin ja toistelevat samoja ongelmia, ja lyhyet alaluvut pirstovat kokonaisuutta entisestään. Metsä jää toistuvasti samojen puiden katveeseen. Painotus kallistuu Ranskaan: käytetty arkistoaineisto on ranskalaista, ja Saksan osalta tekijä tukeutuu vah- vasti – joskin perustellusti – James S. Corumin Luft- waffe-tutkimuksiin. Itse ilmasotatoimien käsittely jää ohueksi.

Kokonaisuutena *Airpower Over the Rhine* on kiinnostava, osin onnistunut vertailu kahden ilma- voiman kehityksestä, mutta se ei lunasta lupaus- taan kattavana synteetinä. Vuoden 1940 ilmaso- dan osalta James S. Corumin napakka *France 1940: The First Great Clash of World War II Airpower* (Osprey 2025) tai Robin Highamin *Unflinching Zeal: The Air Battles Over France and Britain, May- October 1940* (Naval Institute Press 2012) ovat hyödyllisempiä. Ranskan ilmavoimista Greg Baughenin *The Rise and Fall of the French Air Force: French Air Operations and Strategy 1900–1940* (Fonthill Media 2018) tarjoaa eheämmän koko- naiskuvan.

Mannerheimin golfsvingi

Mikko Karjalainen

Jukka Paakki:
Mannerheim: tuntematon golfari.
Aviador Kustannus 2021
ISBN 9789527347935

”Meillä on tänään suuri ilo ja kunnia nauttia kahden herrasmiehen ja oivallisen golfarin välisestä ottelusta. Oikealla puolellani seisovat kenraali Mannerheim ja hänen caddiensa, johtaja Björkenheim ja vasemmalla kenraali, anteeksi kreivi von der Golz...”

Yksityiskohtainen kuvaus kenraali Gustaf Mannerheimin ja kreivi Rüdiger von der Golzin välisestä golfmittelöstä kesäkuussa 1922 Karlovy Varyssa huipentaa Jukka Paakin laatiman fiktiivisen, mutta historiallisia faktoja sisältävän teoksen Mannerheimin golfharrastukseen liittyen.

Miksi kirjoittaa Mannerheimista golfromaani? Paakki toteaa rehellisesti, että lähdeaineisto ei puutteellisuudessaan mahdollistanut historiallisen tutkimuskirjan laatimista. Se pitänee paikkansa, siksi vähän lähdemerkintöjä Mannerheimin golfharrastuksesta on jäänyt. Aikalaislähteistä kuitenkin tiedetään varmuudella, että Mannerheim on golfannut Keski-Euroopassa maailmansotien välisenä aikana.

Konkreettisin jäännös Mannerheimin golfharrastuksesta on hänen golfmailansa ja baginsa. Mika Hjorth tutki muutama vuosi sitten Mannerheim-museon kokoelmissa tuolloin säilytettyä Mannerheimin golfsettiä. Hjorth totesi setin koostuvan kahdeksasta laadukkaasta mailasta. Hikkorivartisten mailojen synnyn pystyi ajoittamaan vuo-

sille 1919–1927. Noina vuosina Mannerheim vietti aikaansa yksityishenkilönä matkustaen taajaan Keski-Euroopassa, jossa golfinnostus oli vireää.

Yhtä paljon kuin 1920-luvun golfmaailmaa teoksessa kuvataan myös eurooppalaisen ylhäisemmän väestönosan seurustelu-, ravintola- ja kylpyläkulttuuria ensimmäistä maailmansotaa seuranneina rauhanvuosina. Paakki onnistuu tässä teoksen golfteemalle kehyksen tuovan osuuden kuvauksessa oivalla tavalla.

Niin ikään kuvaus Mannerheimin matka-arkun sisällöstä, josta löytyy muun muassa tumma ohut smokki, pari valkoista puuvillaista smokkipaitaa, musta silkkinen solmuke ja monta muuta vaapaaherran kylpyläympäristössä tarvitsemaa vaatekappaletta, vie lukijan kuin itsestään 1920-luvun aikalaismaailmaan.

Kyseessä on historiallisiin hahmoihin ja aikalaismiljööseen pohjaava teos, jossa lukijalle jää viime kädessä vastuu siitä, mikä osuus tekstistä on faktaa ja mikä osuus kirjailijanvapaudella sepitettyä fiktiota. Teosta lukiessaan huomaa välillä nyökyttelevänsä tai pyörittävänsä päätään. Niin sen pitää ollakin.

Paakki on rakentanut kiinnostavan teoksen, joka puhutellee ainakin Mannerheimista tai varhaisempien aikojen golfpelin käytännöistä kiinnostunutta. Carl Gustaf Emil Mannerheim oli pitkä ja komearyhtinen mies. Paakin teosta lukiessa voimme mielessämme kuvitella, millainen oli Mannerheimin golfsvingi.

Aktiivijäsenen kuulumisia

Haastateltavana filosofian tohtori Tapio Koskimies

Sotahistoria Nyt - verkkolehden seura-aktiivien haastattelujen sarja jatkuu Suomen Sotahistoriallisen Seuran tutkimustoimikunnan puheenjohtajan, Sotahistoriallisen Aikakauskirjan toimituskunnan jäsenen ja seuran hallituksen jäsenen Tapio Koskimiehen haastattelulla.

Filosofian tohtori Tapio Koskimies on Suomen Sotahistoriallisen Seuran jäsen jo viidettä vuosikymmentä. Hän itse muistelee liittyneensä seuraan 1970- ja 1980-lukujen taitteessa, jolloin palveli toimistoupseerin tehtävässä Sota-arkistossa. Jäsenhakemuksen lähettämiseen vaikuttivat silloiset virkaveljet, jotka olivat jo jäseniä, mutta se tuntui järkevältä myös Sota-arkistotyön näkökulmasta.

Seuran toiminta 45 vuotta sitten oli paljolti samankaltaista kuin nykyään: esitelmätilaisuuksia sekä retkiä ja matkoja, jotka suuntautuivat pääosin kotimaan kohteisiin sekä Ruotsiin ja Keski-Eurooppaan. Itärajan takaisille taistelupaikoille ei pääsyä ollut, mutta Leningradin (nykyisen Pietarin) museoiden portit aukenivat pari kertaa. Tuolloi-

sesta jäsenistöstä Tapio nostaa esiin muutaman seikan: ”Seuran jäsenkunnassa ja toiminnassa oli 1980-luvulla useita eturivin sotahistorioitsijoita sekä monia sotiin osallistuneita korkeita upseereita ja muita veteraaneja. Heidän mukanaolnaan pidettiin luonnollisena seuran luonteen takia, ja heidän kokemuksiaan ja näkemyksiään arvostettiin suuresti.”

Pääosan jäsenyysajastaan Tapio on ollut rivijäsen, vaikka hänet pyydettiin jo vuonna 1984 valokuvaajaksi seuran 40-vuotisjuhliin. Tehtävänä oli kuvata päiväjuhlaa Katajanokan Kasinolla sekä sepeleenlaskuja entisten puheenjohtajien haudoille Hietaniemen hautausmaalla: ”Tehtävää varten sain viisi rullaa mustavalkofilmiä ja luovutin ne sitten Sotamuseolle, jossa ne varmaan ovat edelleen tallessa.”

Aktiivitoimija Tapiosta tuli vuonna 2015, jolloin hänet pyydettiin valtiotieteiden tohtori Esko Vuorisjärven seuraajaksi Suomen Sotahistoriallisen Seuran pro gradu -palkintotoimikunnan puheenjohtajan tehtävään. Kaksi vuotta myöhemmin hänet valittiin myös Sotahistoriallisen Aikakauskirjan toimituskuntaan. Hallituksen jäsen Tapio on ollut vuodesta 2023 alkaen, jatkaen samalla myös aiemmissa tehtävissään. Samana vuonna palkintotoimikunnan nimikin muutettiin tutkimustoimikunnaksi, koska sen tehtäväkenttää laajennettiin myös tutkimusapurahojen jakamiseen.

Rivijäsenenä ollessaankin Tapio oli mukana muun muassa useilla seuran järjestämällä matkoilla, ensimmäisen kerran jo Virossa elokuussa 1981. Tuosta matkasta mieleen on jäänyt se, että ohjelmaan ei sisältynyt varsinaisia sotahistoriallisia kohteita. Sen sijaan tutustuttiin Tallinnaan ja Tarttoon, joista jäi tuolloin mielikuva harmaan ankeina neuvostokaupunkeina. Ensimmäinen kotimaan retki oli vuorossa seuraavana vuonna, kohteena Helsingin maalinnoitukset: ”Siellä olivat mukana ainakin kenraali Reino Arimo, legendaarinen Y. P. J. Kaila, kirjailija Mauri Sariola, professori Matti Lauerma ja eversti Matti Lappalainen.”

Tapio Yleisradion haastateltavana vuonna 2018. (YLE)

Seuran matkoja ja retkiä Tapio pitää monin tavoin ainutlaatuisina, sillä kohteet ovat usein sellaisia, joihin ei muutoin pääsisi tai tulisi lähdettyä. Mukavan lisämausteen ovat antaneet loistavat oppaat ja erinomaiset matkajärjestelyt: ”Ei ole mahdollista nimetä yhtä matkaa, joka nousisi muiden yläpuolelle, sillä eri tavoin mieleen painuneita matkoja on ollut niin monta. Ulkomaan kohteista ehdottomina huippuina haluan mainita matkat Moskovaan 2005, Maltalle 2008, Murmansiin 2010, Tolvajärvelle 2011, Itä-Preussiin 2012, Pietariin 2016, Puolaan 2017, Espanjaan 2017 ja Englannin kanaalin saarille 2018.”

Tapio mainitsee matkoihin liittyen erikseen myös aiemman matkasihteerin, aina iloisen Pirjo Pesosen. Pirjo suunnitteli ja johti monet niistä matkoista, joilla Tapiokin on ollut mukana. Muista aktiivijäsenistä erityismaininnan saa seuran pitkäaikainen rahastonhoitaja Pertti Räisänen, jonka haastattelu julkaistiinkin tämän lehden ihka ensimmäisessä numerossa helmikuussa 2024. Pertti hoiti seuran taloutta vakaasti ja luotettavasti aikana, jolloin jäsenmäärä kasvoi ja taloudenpito edellytti vankkaa asiantuntemusta.

Kolmantena nimenä esiin nousee Sotahistoriallisen Aikakauskirjan toimitustyössä pitkään mukana ollut Riitta Blomgren, jota puolestaan haasteltiin verkkolehden edellisessä numerossa. Tapio kehuu Riitan panoksen vuosittaisen julkaisun toimittamisessa olleen äärimmäisen arvokas ja toiminnan ammattitaitoista. Mainittujen lisäksi myös muut vapaaehtoisesti seuran toiminnassa mukana olleet saavat kehuja, samoin kuin nykyiset aktiivitoimijat.

Tapion jäsenyysaikana merkittävin muutos on ollut jäsenistössä, sillä sotiemme veteraanit ovat vähitellen poistuneet jäsenkunnasta ja toiminnasta. Samalla Tapio kuitenkin toteaa, että mielenkiinto erityisesti Suomen sotien ja toisen maailmansodan historiaan ei osoita suurempia hiipumisen merkkejä. Jäsenmääräkin on noussut vuoden 1980 vajaan 230 jäsenestä miltei tuhannelle. Historiallisesta painotuksestaan huolimatta seura on myös pysytellyt hienosti ajassa kiinni: ”Ulospäinkin näkyvä muutos on jäsenistölle suunnatun viestinnän voimakas kehittyminen verkkosivujen, verkkolehden, verkkoon katsottavaksi nauhoitettujen esitelmien ja sosiaalisen median kana-

vien käyttöön ottamisen kautta.”

Viimemainittuun liittyen Tapio esittää loppuun yhden ajatuksen: ”Oikeastaan ainoa toivomus on, ettei seuraa ’kehitetäisi’ liikaa, vaikka ajassa eletään. Monia hyviä uudistuksia on tehty ja tehdään jatkossakin. Vuosikymmenien aikana hioutuneet toimintatavat ovat pääosin osoittautuneet aikaa kestäviksi ja sellaisiksi, mitä jäsenkuntamme haluaa ja joista se on valmis myös maksamaan. Seura on jatkuvasti osoittanut elinvoimaisuutensa, mikä näkyy varsinkin jäsenmäärän kasvamisena. Jäsenkunta on suurimmaksi osaksi varttuneempaa väkeä, mutta se on varsin luonnollista ja ymmärrettävää. Sotahistoria kiinnostaa ihmisiä jatkossakin.”

SOTAHISTORIAN ALAN GRADUJA PALKITTU

13.3.2025

Suomen Sotahistoriallisen Seuran vuotuisessa valtakunnallisessa pro gradu -kilpailussa on annettu ensimmäinen palkinto ja 3 000 euron stipendi filosofian maisteri [Elli Kiurulle](#) Itä-Suomen yliopistosta. Toisen palkinnon ja 2 000 euron stipendin saivat filosofian maisteri [Aila Imponen](#) Helsingin yliopistosta sekä sotatieteiden maisteri [Mikko Mäkeläinen](#) Maanpuolustuskorkeakoulusta. Kilpailu järjestettiin 21. kerran.

[Elli Kiurun](#) tutkielma [Heinäpellolla desanttijahtiin – Ilmasuojelujoukkojen toiminta Joensuun alueella jatkosodan aikana 1941–1944](#) käsittelee jatkosodan aikaisten ilmasuojelujoukkojen toimintaa Joensuun seudulla. Ilmasuojelujoukot ovat yleensä jääneet vähälle huomiolle, koska niiden toiminta oli kotialueen ja paikallisyhteisöjen tukemista ja suojaamista, johon ei liittynyt maineikkaita taisteluja ja sankaritekoja. Tutkimuksen kunnianhimoisena tavoitteena oli selvittää, missä määrin ilmasuojelujoukot pystyivät suorittamaan vastuullisen tehtävänsä kotialueen suojaamisessa. Tekijä on oivaltavasti rinnastanut ilmasuojelujoukot eräiden maiden paikallisuuspuolustus- ja kodinturvajoukkoihin. Hän käsittelee monipuolista lähdeaineistoaan systemaattisella otteella ja esittää uskottavia tulkintoja ilmasuojeluyksiköiden toiminnasta ja sen tuloksista. Karttojen ja kaavioiden avulla aihe asemoidaan Joensuun seudun toimintaympäristöön. Tekijä osoittaa selkeästi kykynsä itsenäisiin johtopäätöksiin. Huolellisesti laadittu tutkimus luo lähdeaineiston pohjalta eheän kuvan ilmasuojelujoukkojen toiminnasta tutkitulla alueella sekä tuottaa merkittävää uutta tutkimustietoa.

[Aila Imponen](#) tutkielma [Sotilaan muistokirja sodassa. Laulut, piirrokset, huumori ja runot sotakokemuksen kuvaajina](#) edustaa sodan kokemushistoriaa ja lukeutuu uuden sotahistorian genreen. Tutkitut laajat laulu- ja muistovihot ovat säilyneet sotilailta, joka kaatui sodan loppuvaiheissa. Työssä on ansiokasta metodologista pohdintaa lähdeaineistosta ja siihen liittyvistä tutkimuseettisistä näkökulmista. Muistovihoista poimitut tekstisisäitit elävöittävät käsitteitä. Tutkielmassa on osuvia havaintoja huumorin merkityksestä yksilön selviytymiskeinona sodan karuissa olosuhteissa, ja detaljitason tarkastelu asetetaan onnistuneesti osaksi laajempaa muistokirjaperinnettä. Tutkimusteema on myös kytketty ansiokkaasti aikaisempaan tutkimustietoon. Tulkintoja on suhteutettu aikaisemmassa tutkimuksessa esitettyihin tietoihin. Sujuvasti kirjoitettu tutkielma tuottaa uutta tietoa tutkimuskohteesta.

[Mikko Mäkeläisen](#) tutkielma [Yleisesikunnan kaasu- ja ilmasuojelutoimiston varautuminen kaasu- ja ilmasuojelutoimiston uhkaan vuosina 1931–1938](#) käsittelee kaasu- ja ilmasuojelutoimiston uhkaan varautumista 1930-luvulla. Aihetta on monissa tutkimuksissa sivuttu, mutta ei aiemmin akateemisessa sotahistorian tutkimuksessa näin systemaattisesti tutkittu. Selkeille tutkimuskysymyksille ja rajauksille rakentuvan tutkimuksen rakenne on looginen ja temaattinen. Päälähteenä on laaja alkuperäisaineisto, joka myös esitellään lähdekriftisesti. Tekijällä on systemaattinen ja analyttinen tutkimusote, ja tutkimus on toteutettu hallitusti. Tutkielmassa esitetyt tulokset, selitykset ja johtopäätökset ovat uskottavia ja perustuvat lähteisiin. Tutkimuksesta on muodostunut tasapainoinen kokonaisuus, joka on myös hyvin kirjoitettu. Tutkimus tuottaa tärkeää tietoa kemiallisten aseiden uhasta ja siihen varautumisesta.

Kaatumien muistosäätiö on tukenut taloudellisesti gradu-kilpailun järjestämistä.

Tapion johtama tutkimustoimikunta palkitsi tänäkin vuonna kolme pro gradu -tutkielmaa stipendein. (SSHS)

Haastattelija: Mikko Karjalainen
Teksti: Raimo Ruokonen

Suomen Sotahistoriallinen Seura tiedottaa

Seuran hallitus

Suomen Sotahistoriallisen Seuran syyskausi käynnistyi Tieteiden talolla keskiviikkona 20. elokuuta, kun toimittaja ja tietokirjailija Jukka Rislakki esitelmöi otsikolla *Latvia ja latvialaiset 1900-luvun sodissa*. Rislakin esitelmätalenne julkaistaan seuran YouTube-kanavalla syyskuun aikana. Syksyn muut tapahtumat Tieteiden talolla ovat keskiviikkona 12. marraskuuta järjestettävä *Puolustus ja vaaran vuodet* -miniseminaari sekä keskiviikkona 3. joulukuuta pidettävä Tarmo Ränisoon esitelmä *Virolaiset kriisinhallintaoperaatioissa*.

Lauantaina 4. lokakuuta seuramme järjestää yhteistyössä Suomen Rautatiemuseon kanssa *Rautatiet sodassa* -seminaarin Hyvinkäällä kello 12.00–16.00. Seminaari on kaikille avoin ja maksuton. Pitopaikkana toimii Hyvinkään lukio Kipinä (Kenkätehtaankatu 1, Hyvinkää). Lue seminaarin tarkempi ohjelma verkkosivuiltamme.

Kesän aikana seuran hallituksessa toteutettiin muutamia toimihenkilövaihdoksia. Uutena sihteerinä on aloittanut Jyri-Oskari Pätäri ja uutena jäsensihteerinä Antti Kalliola. Jukka Heikkilä toimii toistaiseksi seuran talousvastaavana.

Seuran jäsenkysely suoritettiin muutaman vuoden tauon jälkeen elokuussa 2025 ja vastauksia tuli 262 kappaletta. Seuran hallitus kiittää kaikista vastauksista ja tulee hyödyntämään niitä jo syyskuun suunnitteluseminaarissaan hahmotellessaan tulevien vuosien toimintaa.

Seuran ohjelmaa loppuvuodelle 2025

La 4.10. *Rautatiet sodassa* -seminaari Hyvinkäällä kello 12.00–16.00. Esitelmöitsijöinä opetusneuvos Sakari Viinikainen (*Rautatiesotaa 1918*), eversti-luutnantti Masi Montonen (*Rautatiekuljetukset osana maailmansotien välisen ajan operatiivisia suunnitelmia*) sekä rehtori Asko Hankilanoja (*Pieksämäen risteysasema toisessa maailmansodassa*). Seminaarin avaa seuramme puheenjohtaja, professori Petteri Jouko ja aihepiiriin johdattaa hallituksemme jäsen, majuri Raimo Ruokonen. Rautatiemuseon tervehdyksen esittää seuramme jäsensihteerinä Antti Kalliola.

Ke 12.11. Miniseminaari *Puolustus ja vaaran vuodet* Tieteiden talolla. Moderaattorina toimii apulaisprofessori Mikko Karjalainen ja keskustelijoina seuramme puheenjohtaja, professori Petteri Jouko ja sotilasprofessori Juuso Säämänen. Sisältö sekä alkamisajankohta tarkentuvat ja niistä tiedotetaan verkkosivuillamme.

Ke 3.12. Tarmo Ränisoon esitelmöi Tieteiden talolla otsikolla *Virolaiset kriisinhallintaoperaatioissa* kello 18.00 alkaen.

Joulukuu Sotahistoriallinen Aikakauskirja nro 45 postitetaan jäsenistölle. Muistakaa ilmoittaa mahdolliset postiosoitteen muutokset jäsensihteerillemme (jasen@shss.fi) marraskuun loppuun mennessä, jotta aikakauskirjat löytävät tiensä perille jouluksi.

Ajankohtaiset asiat löytyvät myös verkkosivuiltamme www.sshs.fi

Suomen Sotahistoriallisen Seuran syyskausi tarjoaa perinteisesti mielenkiintoisia esitelmiä ja seminaareja muun muassa Tieteiden talon arvokkaassa miljöössä. (www.tieteidentalo.fi)